Oss friluftare emellan

Jägmästare Erik Geete i Orsa har sänt nedanstående synnerligen intressanta inlägg i frågan om lämplig klädsel under långfärder i fjällen. Beträffande huvudbonaden behöver skidfolket tydligen inte komponera denna efter motorfolkets huvor. Fjälltrakternas och skogsviddernas skidkunniga befolkning har redan för flera hundra år sedan varit inne på denna form av "skihue" till skydd mot köld och storm!

Så här skriver han:

"Oss friluftare emellan" måste jag säga, att en och annan synes taga i väl hårt, när det gäller att diskutera den lämpligaste skiddräkten för fjällfarare. Jag håller för troligt att det inte låter sig "bevisa", vilken klädedräkt som här är den absolut lämpligaste. En håller på vadmal och skinn, en annan gillar högt Skidfrämjandets smidiga dräkter. Den ena parten låter inte övertyga sig av den andra, men man ger varandra dock små medgivanden. Låt oss opartiskt komma överens om att bägge ha rätt. Särskilt som de hittills stridande — eller rättare uttryckt diskuterande — inte äro några duvungar i fjället utan bygga sina uttalanden på erfarenhet.

Undertecknad vågar blygsamt åberopa någon liten erfarenhet av skidlöpning i fjället, visserligen endast från Jämtland och Dalarna, men även där blåsa understundom bistra vindar. — Vintern 1905—06 vistades jag t. ex. under drygt tre månaders tid dagligen på skidor i västra Jämtlands fjälltrakter, varvid jag medhann att pröva tämligen mångsidig väderlek, terräng och utrustning. Skidfrämjandets moderna beklädnad från topp till tå fanns på den tiden icke till. Man hade i regel en mera "stadig" — och därför även rätt ovig — sportkostym, i regel sydd av "jämtlandsvadmal". Under denna bar man en "sporttröja". Var fjället nådigt plockade man av sig tröjan, blev det bistrare kunde man ta både en och två dylika under rocken.

Händernas skyddande har väl alltid varit bland det viktigaste. Ty har man en gång förfrusit händerna, låt vara även lindrigt, så äro de sedan ytterst ömtåliga.

Skorna äro som bekant också ett viktigt kapitel. De på sin tid vanliga näbbskorna av filt (med läderförstärkningar) håller jag fortfarande på, men jag vet nogsamt att de inte lämpa sig för slalom eller modern teknikåkning över huvud taget. Stadiga läderskor äro här de allena saliggörande.

Huvudbonaden har i spalterna även vållat några hårda ord. Den blå skärmmössan i vanligt väder, men pälsmössan som reserv i ryggsäcken torde få anses säkrast för alla eventualiteter.

Som sagt — om smaken skall man knappast disputera, ty den är individuell och kommer väl att så förbli även en tid framåt!

Som huvudbonad har även föreslagits ett plagg liknande motormännens läderhuva, utan tvivel ett gott skydd i bitande fjällvind. Men — det var egentligen dit jag ville komma med dessa rader — "motorhuvan" är till form och snitt ingalunda någon ny uppfinning bland skidlöpare. Även om vintern för denna gång sjunger på sista versen, kommer väl snön åter än en gång. Till eventuellt nöje och möjligen någon nytta meddelas därför följande (tidigare omnämnt i årsboken "På Skidor" 1927):

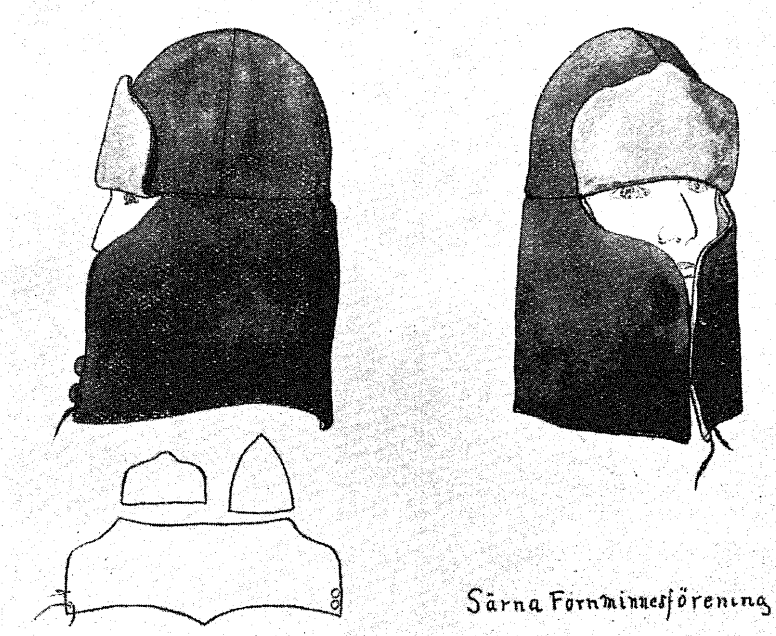

Norsk "skihue" av röd och gul vadmal i Särna Fornminnesförenings samlingar (från 1600—1700-talet).

I Särna Fornminnesförenings samlingar, vilka även inrymma en "klädkammare", fann jag för flera år sedan en gammal norsk "skilöberhue". Dess historia har för oss svenskar ett särskilt intresse, då den på visst sätt kan sägas sammanhänga med ett av våra sorgligaste historiska minnen, nämligen Armfeldts olycksdigra återtåg från Norge över de jämtländska fjällvidderna.

Skidlöparhuvan skänktes på sin tid till Särna-samlingarna av en gammal norrman, N. L. KROGH i Röros. Givaren meddelade, att huvan härstammade från Holtaalen, en ort belägen mellan Röros och Trondhjem, endast några mil från Aas i Tydalen. Det var som bekant från sistnämnda plats, som Armfeldts återtåg utgick. Samtidigt med Karl XII:s sydligare infall i Norge 1718 skulle Armfeldt söka nå Trondhjem. Den svenska truppen hejdades i detta företag genom de norska böndernas kraftiga försvar, men huvudsakligen av brist på livsmedel och övrig utrustning. Återtåget över Tydalsfjällen och de svenska gränsfjällen kostade sedan mer än tvåtusen tappra karoliner livet. Olyckan skedde under de första dagarna av år 1719.

Bevisligen voro de norska försvarstrupperna vid detta vinterfälttåg avsevärt mycket bättre utrustade än sina motståndare. Ja, de svenska krigarnas beklädnad var lämpad för ett helt annat klimat än vad fjällen bjuda mitt i vintern. De norska försvararna utgjordes dessutom helt visst till större delen av fjällbor och vana skidlöpare. Osannolikt är ej, att den här omnämnda och avbildade huvudbonaden ingick i den norska krigarmunderingen.

Modellen härstammar enligt Kroghs uppgift från 1600—1700-talet och lär ha använts ända in på 1800-talet. Många exemplar torde nu ej finnas kvar. Dock har Krogh förärat ytterligare fem plagg av samma sort till olika skidstugor i Röros, Holtaalen och Tolgen. — Som av bilden framgår är modellen rätt troget kopierad av motormännen. Den gamla norska huvan är emellertid ej tillverkad av skinn, utan av stadig vadmal i omväxlande gula och röda stycken. Som skidmössa skulle den sålunda i sitt ursprungliga skick t. o. m. kunna fylla tidens krav på färgglädje!

*

Jag stötte häromdagen tillsammans med ingenjör Lagerholm i Lyths och jägmästare Ekbom på Garpenberg, de två som ha största äran av de ypperliga kompasser, som nu finnas i marknaden. Ifall man tror sig fullärd på kompassområdet, blir man snart tagen ur denna villfarelse, efter att en stund ha resonerat med dessa båda herrar. Att höra ingenjör Lagerholm berätta om de många försök och undersökningar, som ligga bakom de nuvarande vätskekompasserna, är som att höra den mest spännande sannsaga. Gradvis har man genomfört den ena förbättringen efter den andra och anser sig nu stå vid målet, något som nog alla kunna intyga, som med dessa kompassers hjälp tagit sig fram genom markerna. Jägmästare Ekbom är den borne kompassteoretikern och har långt större andel i de nuvarande idealkompasserna, än många av oss träskluffare ha reda på. Man börjar nu också i utlandet alltmera uppmärksamma de svenska vätskekompasserna och det torde inte dröja alltför länge, förrän vi här ha en ny stor svensk exportartikel.

Ingenjör Lagerholm berättade, att man nu låtit upplägga en särskild specialbroschyr över de olika typerna av vätske- och luftkompasser. Denna, som kostnadsfritt erhålles i sportaffärer etc., ger en god ledning för alla dem, som äro tveksamma om, vilken kompass de skola skaffa sig. Vätskekompasserna gå under fabriksnamnet "Stella", luftkompasserna under namnet "Campus". Bland de senare lägger man särskilt märke till ett par nya typer, vilka genom sin prisbillighet torde bli synnerligen populära, icke minst bland skolungdomen, vilka ju nu tack vare idrottsdagarna kommit i en helt annan kontakt med orienteringen än tidigare. Båda äro i linjalform och försedda med vridbar kompassdosa. Den ena, där magnetnålen lyftes från spetsen medelst en efter ena sidan förskjutbar arreteringsanordning (den bästa arreteringsanordning vi hittills sett) kostar kr. 6:—, den andra kr. 4:50 — priser, som man aldrig trott skulle vara möjiga för endast ett par år sedan. Det är givetvis den ökade omsättningen, som möjliggjort detta — årets lär ha slagit alla tidigare rekord.

*

Alla påskens fjällfarare ha nu återkommit från fjällens paradis — i år kanske brunare än vanligt, beroende på att vädret lär ha varit enastående med vårsol över vidderna. Skogskarlarnas stugfogde, Sven Svärd, berättade just, då vi möttes i Saltsjöterrängen i söndags, att vädret varit nästan *för* bra för den "fjälledarkurs", vilken anordnats av Främjandet och som bl. a. besteg Kebnekaise. "Kursen", som leddes av Birch-Lindgren och Abrahams från Boden, räknade bl. a. som deltagare Olle Rimfors, Mr Jones i D. N., Chr. Nilsson i Vattenfallsstyrelsen (han som tog fast tjuven i bara nattskjortan), simordföranden Backlund, Forssberg i Borås, Svärd, och Max Gumpel. Tack vare det strålande vädret hade det inte blivit några strapatser att tala om. Utan svårighet hade man sålunda på kvällarna byggt sina igloos, i vilka man legat ett flertal nätter och mått som prinsar (gott bevis: Mr Jones tog guldmärket omedelbart efter färdens slut).

Olle Rimfors, som ju tillsammans med Sigge Bergman legat nere i St. Anton och tränat skidteknik, hade visat en fenomenal skicklighet i utförslöporna. När han då och då måste stanna för att invänta de övriga, hade han oftast setts endast som en liten prick långt i fjärran!

*

Det börjar nu att våras ute i markerna, ehuru mycket snö fortfarande ligger kvar i nordsluttningarna även i Mellan-Sverige. Nu är *strövandets* tid inne — en utmärkt tidpunkt för den, som ännu inte behärskar kart- och kompasskonsten, att lära sig denna. Börja så smått inomhus med att slå i er kartteknen och kompassens användning (se FRILUFTSLIV n:r 7 och 8/1933). Sedan detta väl är gjort, drag ut i de underbara skogarna, där naturen som bäst nu håller på att vakna till nytt liv efter den långa vintersömnen. Öva kartläsning, tidtagning och avståndsbedömning under stillastående och *under gång*. Välj ut något område t. ex. mellan ett par landsvägar e. d., där ni inte kan gå alldeles bort er, och ta er fram mellan lämpliga kontrollpunkter, som ni utväljer i terrängen. Skulle ni önska ha starkare rörelse och tillryggalägga vägen mellan terrängpunkterna springande, bör ni vänta med detta, tills ni har varit ute några gånger och börjar behärska skogsluffarkonsterna. Även *strövandet* efter karta och kompass i markerna är utomordentligt nöjsamt. Våren är just rätta tiden för den saken!

Just nu är det också, som idrottsföreningar och friluftsklubbar böra sätta i gång med propagandaorienteringar och instruktionskurser för nybörjare. Ett bra sätt är att dela upp deltagarna i patruller om 4—5 man, som under ledning av klubbens "stjärnor" få ströva genom terränglådan med hjälp av karta och kompass.

*

I senaste numret av "Helsingforskamraten" skildrar svensk-finnen Leo Löf, som i höstas studerade orienteringssporten här i Sverige, några minnen från sin utlandstripp. Löf deltog som bekant med god framgång i några av höstens Stockholms-orienteringar. Här några korta utdrag ur hans artikel, som bl. a. innehåller glimtar från Sveriges största orienteringstävling, Stockholms D. M.:

— — —

I Stockholms hamn mötte mig Linnea'iten Eugen Ehrengård, som vänligen hade inbjudit mig att bo hos sig. Visst hade jag farit över för att få se stockholmsk friluftssport och jag höll på att få mitt lystmäte mättat av vad jag såg redan under bussfärden ner till Blekingegatan. Längs Skeppsbrokajen stod vid varje skärgårdsbåt stora klungor ungdom som samlats för att bege sig ut till de stora, vackra holmarna, som omge Stockholms stad, och som äro så tacksamma för orientering och promenad. Men det var inte endast vid Skeppsbron man såg dessa utflyktsmänniskor, längs alla gator och vid varje gathörn såg man dem. Vanliga "civila" människor såg man inte alls. Och tro inte att det var bara ungdom, även äldre damer och herrar, alla praktiskt, sportmässigt klädda, sökte sig ut till naturen. Brödväskan, vilken är betydligt bättre än den hos oss använda, hängde på ena sidan och kartfodralet på den andra. Av detta kunde man dra den slutsatsen, att stockholmaren sysslar med orientering även om han (hon) aldrig deltager i några tävlingar. Vilken skillnad mellan oss finnar och dessa svenskar, tänkte jag, allt under det bussen förde oss vidare förbi nya skaror av livsglada sportmänniskor. Ty enbart glada anleten framvisar Stockholm en söndagsmorgon som denna. Jag gjorde igen en jämförelse med oss: höstsöndagsmorgnarna vid 9-tiden äro stadens gator så gott som tomma, endast någon enstaka människa ger litet liv åt gatubilden. Varför ska' vi finnar hålla oss så efter i utvecklingen, när det gäller en så här god sport?

Under två års tid

har jag provat "Skogskarlarnas Strapatskängor". Jag har använt dem såväl i mitt arbete i skog och mark som vid mina söndagspromenader i terräng av skiftande slag. T. o. m. som skidkängor ha de fått göra tjänst.

Jag kan tryggt säga att de motsvara mina högt ställda förväntningar. Samtidigt som de äro anmärkningsvärt smidiga, böjliga och lätta, äro de ändå så stadiga, att jag knappast känner någon trötthet i fötterna ens efter verkligt långa dagsmarscher. Rätt skötta förefalla de vara alldeles vattentäta.

"Skogskarlarnas Strapatskängor" se ut att representera idealet av friluftsfolkets all-round-fotbeklädnad.

Stockholm i januari 1934.

GÖSTA WIJKMAN.

SKOGSKARLARNAS STRAPATSKÄNGA

Tillverkare:
Skofabriks A.-B. Kronan,
ÖREBRO.

Säljes hos:
Bastmans, Nybrogatan 1,
STOCKHOLM.

FRILUFTSINTRESSERADE!

Läs om Jämtland i Svenska turistföreningens årsskrift 1934.

Jämtland, skidfärdernas och långvandringarnas förlovade landskap.
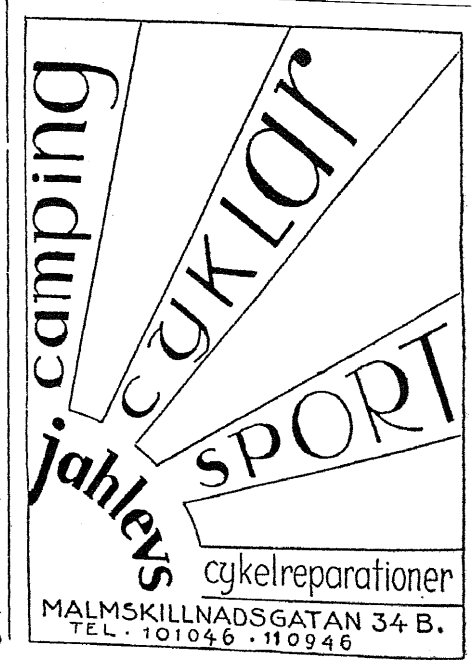
Ingå som medlem i SVENSKA TURISTFÖRENINGEN och Ni erhåller: Årsskriften, Svensk turistkalender, S. T. F:s tidning (8 gånger om året). Årsavgift 5 kronor.